

ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกับนโยบายสร้างชาติ

การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกับนโยบายสร้างชาตินี้ สามารถพิจารณาได้จากทั้งบริบทของการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ดูบทที่ 3 และบทที่ 4) กับบริบทของบริบทของการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีส่วนส่งเสริมและสอดคล้องกับนโยบายหลักของรัฐคือ นโยบายสร้างชาติ ซึ่งจะพิจารณาจาก นโยบายการศึกษา หลักสูตร แบบเรียน บุคลากร ทั้งนี้ย่อมเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วโดยหลักการว่าสภาพความเป็นจริงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมย่อม เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดทิศทางของการศึกษา และในขณะเดียวกันการศึกษาก็สามารถสะท้อนกลับให้เห็นถึงแนวคิด นโยบาย การบริหารงานของรัฐบาล ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม เช่นเดียวกัน

ดังนั้นในบทนี้จึง เป็นการนำเอาคำอธิบายและประเด็นที่สำคัญของบทที่ 3 และบทที่ 4 มาพิจารณาประกอบกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทั้งสองส่วนต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ดังจะ เสนอแยก เป็นประเด็นที่สำคัญต่อไปนี้

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นกับหลักการ "สร้างตนเอง"

ภายในสาระของนโยบายสร้างชาติที่รัฐบาลประกาศใช้แก่พลเมืองไทย นอกจากจะประกอบด้วยคำอธิบายความหมายและจุดหมายของการสร้างชาติแล้ว สาระสำคัญที่ถือว่าเป็นประเด็นหลักของนโยบายสร้างชาติประการหนึ่ง คือ กระบวนการหรือขั้นตอนการปฏิบัติซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายดังกล่าว ที่รัฐบาลได้ เน้นถึงการพัฒนาคุณภาพของพลเมืองว่าเป็นหน่วยที่สำคัญอันดับแรกในการสร้างชาติว่า

. . . การสร้างชาติย่อม เป็น เรื่อง เกี่ยวพันกับการสร้างตนเองโดยเฉพาะ ถ้าทุกคนได้
สร้างตนเองให้ดี และสร้างครอบครัวให้เป็นหลักฐานมั่นคง ประมวลกัน เข้าแล้วก็คือ ชาติ
ได้รับการสร้างให้จะ เจริญรุ่งเรืองพร้อมกันไปในตัว ทั้งนี้ก็โดยอาศัยที่แต่ละคนได้สร้าง
นั่นเอง (คำปราศรัยของพระนายกรัฐมนตรี แถบวงชนชาวไทย..2485: 820)

แนวการปฏิบัติสร้างตนเองและครอบครัว รัฐบาลได้กำหนดให้กระทำดังต่อไปนี้

1. สร้างตัวของท่านเองให้ดี

- บำรุงตัวของท่านให้แข็งแรง รักษาตัวให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยอยู่เสมอ
- ทำตัวของท่านให้มีวัฒนธรรมและมีศีลธรรมอันดี
- ทำตัวของท่านให้เป็นผู้มีความประพฤติดี ประพฤติชอบอยู่เนืองนิจ
- แต่งกายของท่านให้เรียบร้อย มีแบบมีระเบียบ อันต้องด้วยความนิยมของอารยะประเทศที่เจริญแล้ว
- หมั่นประกอบอาชีพให้เกิดผลพอกิน พอใช้ เป็นอย่างน้อยที่สุด และต้องทำในทางสุจริต ซอบด้วยกฎหมายบ้านเมืองและขนบธรรมเนียมประเพณี
- หมั่นศึกษาแสวงหาความรู้ให้ทันคนอื่น
- ในที่สุดหมั่นปฏิบัติตามคำแนะนำของรัฐบาลที่นำไปสู่ทางดี และมีมานะอดทนปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จทุกวิถีทาง

2. สร้างครอบครัวของท่านให้ดี

- พยายามเก็บหอมรอมริบประหยัดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นไว้เพื่อหาที่พักอาศัยให้สุขสบาย
- พยายามหาที่ดิน ซึ่งมีว่างเปล่าอยู่มากในเมืองไทยเรา รับไว้เป็นที่ทำกินของครอบครัว
- เมื่อเป็นพ่อบ้านแม่บ้าน ท่านต้องดูแลภายในบ้านของท่านให้อยู่ดีกินดี
- ต้องพยายามให้การศึกษากับบุตรหลานของท่านให้ทัดเทียมกับผู้อื่น เขา

(แผนกเก็บ สสร. ปีกที่ 1 แผ่นที่ 35/1 เรื่องคำวิงวอนของนายกรัฐมนตรี แถบ
พี่น้องสตรีไทย . . . อ้างถึงใน เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว 2520: 163-164.)

สาระ เนื้อหาของหลักการสร้างตนเองและครอบครัวให้ดีขึ้น กำหนดขึ้นตามภาวะ
 ความเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่ของพลเมืองขณะนั้น และมีความสอดคล้องกับนโยบาย
 ของรัฐในเรื่องวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงและได้ถูกเน้นย้ำให้แก่พลเมืองว่าเป็นพื้นฐานสำคัญต่อ
 การสร้างชาติว่า "วัฒนธรรมมีความจำเป็นแก่ชาติ . . . ชาติใดจะดำรงความเป็นเอกราชหรือ
 เจริญก้าวหน้าได้นั้น ต้องอาศัยหน่วยสมาชิกในชาติที่มีความเจริญด้านวัฒนธรรม . . ."
 (ไทยใหม่, 3 กันยายน 2486)

จากการที่กระบวนการสร้างตนเองมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรมที่มีความหมาย
 ครอบคลุมถึงการกระทำทุกอย่าง อันแสดงออกถึงวิถีการดำเนินชีวิตของพลเมือง การศึกษาซึ่งเป็น
 ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมก็ได้ถูกกำหนดให้เป็นหลักการหนึ่งของวิธีการสร้างตนเอง

การศึกษาจึงมีส่วนสำคัญต่อการทำให้นโยบายสร้างชาติบรรลุผลประการหนึ่ง ดังจะ
 เห็นว่านอกจากการศึกษาจะได้ถูกวางเป็นหลักการของแนวทางการสร้างตนเองแล้ว การศึกษายัง
 ยังได้ถูกตอกย้ำว่าเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิบัติตามหลักการสร้างตนเองในด้านอื่นอีกด้วยว่า
 ". . . ก่อนที่จะสร้างตัวของเราเองในประการอื่น ๆ จะต้องคิดถึงการเล่าเรียนศึกษาเสียก่อน
 นับตั้งแต่อ่านออกเขียนได้จนเป็นจอมปราชญ์" (หลวงนาถนิตินิธาดา 2484: 135)

ดังนั้น การศึกษาผู้ใหญ่ที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จัดให้แก่พลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ
 จึงมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับนโยบายสร้างชาติในส่วนที่มุ่งเน้นถึงการพัฒนา
 คุณภาพบุคคล ดังจะเห็นจากการเรียนการสอนของการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งได้อบรมผู้เรียนเกี่ยวกับ
 การสร้างตนเองและครอบครัว โดยใช้เนื้อหาแบบเรียนแสดงตัวอย่างของครอบครัวที่ปฏิบัติตาม
 หลักการสร้างตนเองที่ครอบคลุมกิจกรรมทุกด้านที่รัฐบาลต้องการให้ปฏิบัติต่อไป

. . . นายมา สุขใจ และนางมี สุขใจ มีลูก 6 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 2 คน ลูกทุกคน
 มีอนามยัติ นายมาและนางมีทำนา เวลาหมดหนานา เขาก็ทำไร่ เขาทำสวนครัว
 เลี้ยง เป็ด ไก่ หมู และมีบ่อปลา สวนครัว . . . นายมาและนางมีไม่ต้องไปซื้ออาหาร
 เพราะที่บ้านมีแทบทุกอย่าง ลูกของนายมา นางมี ไปโรงเรียนทุกวัน . . . นายมา
 นางมี เป็นผู้เห็นประโยชน์ของการเรียนดี เวลาว่างจากทำนา ทำไร่ เขาก็เรียนหนังสือ
 ในวันพระเขาไปทำบุญ แล้วเลยเรียนหนังสือที่วัด เดียวนี้ นายมา นางมี อ่านเขียนหนังสือได้
 บ้างแล้ว นายมา นางมี ประพฤติคนเป็นพลเมืองดีของชาติ . . . (กระทรวงธรรมการ
 2484 ง: 1: 9-10)

นอกจากนี้ทางด้านวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการแต่งกายก็ได้รับการอบรมว่า ". . . การแต่งกาย เป็นเครื่องทำให้ดูงามตา . . . และเป็นเครื่องแสดงความเจริญของผู้แต่งกายได้อย่างหนึ่ง . . . เมื่อเราแต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว เราก็คงจะสงวนให้ลูกหลานของเราแต่งกายให้เป็นระเบียบด้วย . . ." (กะซวงลิกสาธิตการ 2486: 3: 51-54)

จึงนับว่าการศึกษาผู้ใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของการวางรากฐาน เพื่อเตรียมพลเมืองให้ไปรับกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลหยิบยื่นให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการยอมรับและเข้าใจนโยบายสร้างชาติที่มีหลักการ "การสร้างตนเอง" เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด

การศึกษาผู้ใหญ่กับการปลูกฝังให้พลเมืองรับรู้ที่มาและการยอมรับอำนาจรัฐบาล

หลักการของนโยบายสร้างชาติประการหนึ่งที่รัฐบาลกำหนด คือ ความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของรัฐ การกำหนดหลักการดังกล่าวนี้ กล่าวได้ว่าเป็นภารกิจที่มีความจำเป็นและสำคัญยิ่งของรัฐบาลในการบริหารประเทศ ทั้งนี้ เพราะ เสถียรภาพและความมั่นคงภายในชาตินอกจากจะเป็นสิ่งที่จะบ่งบอกถึงความสงบความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสามารถและความชอบธรรมของรัฐบาลที่บริหารประเทศ ตลอดจนการดำเนินกิจการที่จะก้าวไปสู่การประกอบการอื่น ๆ ด้วย

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กำหนดหลักการการสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่รัฐในนโยบายสร้างชาตินั้น พิจารณาได้ว่านอกจากเรื่องปัญหาของความชอบธรรมที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องเผชิญกับการท้าทายอำนาจจากกลุ่มอำนาจเดิมแล้ว (ดูบทที่ 2) สถานการณ์ของสงครามโลกที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบต่อชาติไทย เป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่รัฐบาลยอมคำนึงถึงความมั่นคงและความเป็นเอกราชของชาติไทย

การเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่นและประกาศต่อต้านประเทศพันธมิตรตะวันตกก่อให้เกิดผลแก่รัฐบาลคือ ต้องเผชิญทั้งปัญหาภายในคือการแตกแยกทางความคิดอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มผู้นำรัฐบาล คือ นายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นจากภายนอก คือ การที่ทหารญี่ปุ่นเข้าประจำการในประเทศไทย

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่ออำนาจความชอบธรรมของ
 รัฐบาล ดังนั้นรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงมีความพยายามที่จะเปิดเผยให้เห็นว่า รัฐบาล
 มีความถูกต้องและความชอบธรรมในการดำเนินงานบริหารประเทศทุกประการแม้ว่าจะมีทหารญี่ปุ่น
 ประจำการอยู่ในประเทศ รัฐบาลมีความพยายามที่จะดำเนินวิธีการอย่างฉับพลันในการเปลี่ยนแปลง
 วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ โดยการออกคำสั่งต่าง ๆ จาก
 รัฐบาลทั้งในรูปของพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด ฯลฯ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่า
 ส่วนหนึ่ง เป็นการใช้วิธีการแบบทหาร อีกส่วนหนึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลของจอมพล ป.
 พิบูลสงคราม ยังมีความชอบธรรมต่อการกำหนดนโยบายของชาติอย่างเต็มที่ แม้ว่าจะมีชาติอื่น
 ตั้งกองทัพอยู่ในไทยก็ตาม

นอกจากนี้แล้วการได้รับดินแดนคืนถึง 4 ครั้ง* นอกจากจะมีผลทำให้แผนที่ประเทศไทย
 ขยายดินแดนออกไปอย่างกว้างขวางแล้ว รัฐบาลยังคำนึงถึงความเป็นเอกภาพและความเป็น
 ปึกแผ่นมั่นคงของรัฐ เป็นสำคัญอีกด้วย

---

*ประเทศไทยได้ขยายดินแดนออกไปถึง 4 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1 เปลี่ยนเส้นเขตแดนใหม่กับพม่าสมัยเป็น เมืองขึ้นของอังกฤษ คือ บริเวณ
 แม่น้ำสาย และแม่น้ำรวก เมื่อครั้งทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างไทยกับอังกฤษ พ.ศ. 2482

ครั้งที่ 2 ได้ดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ได้แก่ จำปาศักดิ์ เสียมราช
 พระตะบอง ศรีโสภณ จากฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2483

ครั้งที่ 3 ได้ดินแดนในรัฐมลายูทางใต้ 4 รัฐ คืนมาจากอังกฤษ ได้แก่ ปลิศ ไทรบุรี
 กลันตัน ตรังกานู เมื่อ พ.ศ. 2486

ครั้งที่ 4 ได้ดินแดนรัฐเชียงตุง และเมืองพาน จากอังกฤษ พ.ศ. 2486

การเผยแพร่การสอนการศึกษาผู้ใหญ่มีหลักฐานเพียงการจัดในดินแดนที่ได้รับจากทาง
 ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ได้แก่ จำปาศักดิ์ เสียมราช พระตะบอง ศรีโสภณ

ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของรัฐ ในหัวข้อนี้จึงเป็นการพิจารณาให้เห็นว่า การศึกษาผู้ใหญ่ได้มีส่วนอย่างไรต่อการปลุกฝังพลเมืองให้เกิดการยอมรับอำนาจรัฐบาล อันจะนำมาซึ่งความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ความเป็นเอกภาพ ซึ่งเป็นหลักการหนึ่งที่สำคัญของนโยบายสร้างชาติ

ปัญหาความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สืบเนื่องจากการเป็นส่วนหนึ่งของคณะราษฎรและได้ยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้นกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตระหนักถึงความสำคัญเป็นอย่างดีว่าเป็นภารกิจสำคัญของรัฐบาลที่จะดำเนินการเพื่อให้พลเมืองไทยที่ส่วนใหญ่แล้วคือผู้ที่เคยอยู่ในระบอบการปกครองเดิมนั้น ได้เรียนรู้ถึงที่มาของอำนาจรัฐบาลอันจะมีผลต่อการส่งเสริมระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และความชอบธรรมของรัฐบาล

ในการนี้ การศึกษาผู้ใหญ่มีส่วนปลุกฝังตั้งแต่การรับรู้ที่มาจากอำนาจรัฐบาล เริ่มจากการอธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผลที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่าเป็นสิ่งที่ดีเพียงไร (กระทรวงธรรมการ 2484 ข : 15) พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของระบอบเก่าว่า "ตลอด 150 ปีหลังนี้ เราไม่ค่อยกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิต จึงก้าวหน้าไม่ทันชาติอื่น เราเพิ่งจะตื่นตัวกันอย่างจริงจังเมื่อเริ่มระบอบรัฐธรรมนูญนี้เอง" (กระทรวงธรรมการ 2484 ข : 21)

การปลุกฝังให้รู้ที่มาจากอำนาจรัฐบาลนั้น หลังจากที่ได้อธิบายถึงสาเหตุของการยึดอำนาจจากกลุ่มอำนาจเดิมแล้ว เนื้อหาในแบบเรียนยังอธิบายให้เห็นถึงโครงสร้างการปกครองที่เปลี่ยนไปจากเดิมว่า ในระบอบการปกครองใหม่นี้พลเมืองทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศอย่างไร รวมทั้งการจัดลำดับชั้นของการทำงานบริหารประเทศด้วย

เริ่มจากการอธิบายให้เห็นว่า พลเมืองไทยมีเป็นจำนวนมากไม่สามารถจะปกครองประเทศพร้อมกันหมดทุกคน จึงต้องคัดเลือกผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นผู้แทนในการบริหารประเทศ และคณะผู้แทนราษฎรก็จะเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล คณะรัฐบาลจึงเป็นคณะที่ทำการบริหารประเทศ งานของรัฐบาลมีมากมายในการบริหารประเทศ จึงต้องแบ่งงานเป็นกระทรวง ให้กระทรวงหนึ่งมี

หน้าที่ย่างหนึ่ง แต่ละกระทรวงปกครองไปทั่วทุกจังหวัด โดยส่งเจ้าหน้าที่ของแต่ละกระทรวงไปทุกจังหวัด ทุกอำเภอ ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีเนื้อที่กว้างขวางใหญ่โตมาก รัฐบาลจึงแบ่งประเทศออกเป็นส่วนย่อย ๆ ลงไป เพื่อสะดวกแก่การปกครอง ส่วนของประเทศที่แบ่งออกนี้เรียกว่า จังหวัด จังหวัดยังแบ่งเป็นอำเภอ จังหวัดหนึ่งมีข้าหลวงประจำจังหวัดเป็นหัวหน้า มีปลัดจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ เป็นผู้ช่วย ข้าหลวงประจำจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการอื่น ๆ ในจังหวัดนี้เรียกว่า คณะกรรมการจังหวัด (มีข้าหลวงประจำจังหวัด ปลัดจังหวัด ธรรมการจังหวัด คลังจังหวัด ผู้บังคับการกองตำรวจจังหวัด สรรพสามิตประจำจังหวัด สรรพากรจังหวัด และอัยการจังหวัด) คณะกรรมการจังหวัดคนหนึ่ง ๆ ก็มีหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ คณะกรรมการอำเภอ ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ธรรมการอำเภอ สมุหบัญชีอำเภอ (กระทรวงธรรมการ 2484 ก : 102-112)

การอธิบายโครงสร้างการปกครองนี้ นอกจากจะมีผลให้พลเมืองได้รับรู้ว่าทุกหน่วยงานขึ้นตรงต่อรัฐบาลแล้ว ยังเป็นส่วนที่ชี้ให้เห็นถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลว่าดำเนินการโดยผ่านขั้นตอนของโครงสร้างการปกครองดังกล่าวด้วย

เมื่อชี้ให้เห็นถึงที่มาของอำนาจรัฐบาลแล้ว หลักสูตรและเนื้อหาแบบเรียนของการศึกษาผู้ใหญ่ก็อธิบายให้เห็นถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล หรืออีกนัยหนึ่งคือ ให้เข้าใจประโยชน์ซึ่งราษฎรได้รับจากรัฐบาล คือ

- การให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนในทางชีวิต ทรัพย์สินสมบัติ และอิสรภาพ
- การรักษาเอกราชของประเทศ
- การส่งเสริมการอาชีพของพลเมือง
- การให้การศึกษอบรมแก่พลเมือง
- การให้เสรีภาพทางการปกครองแก่พลเมือง
- การส่งเสริมสุขภาพและความ เป็นอยู่ของพลเมือง
- การสาธารณประโยชน์ที่รัฐบาลได้จัดทำไปเพื่อราษฎร เช่น สร้างถนน สร้างบ่อน้ำ

ลา ๗ (กระทรวงธรรมการ 2484 ข : 13)

เมื่อรัฐบาลปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวนี้ต่อประชาชนแล้ว ประชาชนก็ควรมีหน้าที่ปฏิบัติ
 ตอบแทน เช่น เดียวกัน สำหรับหน้าที่ของประชาชนที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม กำหนดนั้น
 สามารถจัดลำดับ คือ การเข้าใจหน้าที่ซึ่งตนมีต่อครอบครัว การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของ
 สังคมที่รัฐบาลกำหนดขึ้น การปฏิบัติตามกฎหมายในชีวิตประจำวันคือ การแจ้งเกิด แจ้งตาย
 ย้ายสำมะโนครัว การแจ้ง เมื่อมีผู้ป่วย เป็นโรค การแจ้ง ทะเบียนทหาร นอกจากนี้แล้ว
 ประชาชนต้องช่วย เสียภาษีอากร เพื่อให้รัฐบาลนำไปใช้จ่ายบำรุงความสุขของราษฎร การตั้งตน
 อยู่ในขอบ เขตของกฎหมาย การเสียสละความสุขส่วนตัวหรือแม้แต่ชีวิต เพื่อรับใช้ประเทศในยาม
 จำ เป็น เป็นต้น (กระทรวงธรรมการ 2484 ก: 65-115)

การปลูกฝัง เพื่อให้พลเมืองรู้ที่มาและยอมรับอำนาจของรัฐบาล ตลอดจนภารกิจหน้าที่
 ของรัฐบาล ที่พลเมืองจะต้องปฏิบัติตอบแทน นอกจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะปฏิบัติ
 ต่อพลเมืองไทยแล้ว รัฐบาลยังปฏิบัติต่อพลเมืองในดินแดนที่ได้รับคืนมา มีการกำหนดหลักสูตร
 ภาคพิเศษในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ จุดมุ่งหมายของการสอน นอกจากจะ เน้นให้ผู้เรียนสามารถ
 พูดภาษาไทย เป็นสำคัญแล้วยังต้องการให้สามารถอ่านและ เขียนหนังสือได้ ตลอดจนรู้จักประ เทศไทย
 ว่าเป็นชาติกำเนิดของตนโดยแท้จริง (ทจช., มท. 2.3/44 "การดำเนินงานการจัดการศึกษา
 ผู้ใหญ่ (2483)")

จุดมุ่งหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลต้องการให้พลเมืองในดินแดนที่ได้รับคืนมา
 ยอมรับอำนาจจากรัฐบาลส่วนกลาง ด้วยการให้สามารถใช้ภาษาไทยในการพูดจาติดต่อกันได้ เพื่อ
 จะ เป็นการสร้าง เอกภาพให้เกิดขึ้นในที่สุด

นอกจากใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว รัฐบาลยังปลูกฝังความคิดให้
 เกิดความรู้สึก เป็นไทย เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นอีกด้วย กล่าวคือ มีการอธิบายให้รู้ว่า
 "ตนเองก็เป็นไทยเหมือนกัน ไม่ใช่ชาติอื่น การที่แตกต่างกันนั้น เป็น เพราะขาดการติดต่อกันและ
 อยู่ห่างไกลกัน หาใช่คนละชาติไม่" (ทจช., มท. 2.3/46 "การดำเนินงานจัดการศึกษาผู้ใหญ่
 (2483)")

นอกจากนี้มีการ เทียบ เคียงชี้ให้เห็นถึงส่วนดีของการ เข้ามาอยู่ในอำนาจของรัฐบาลไทย และชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของการอยู่ใต้การปกครองของชาติอื่น ว่า

. . . ในประเทศไทย มีลัทธิ หน้าที เสรีภาพ และภราดรภาพ ดีกว่าคนเชื้อชาติที่อยู่ใน ความปกครองของชนชาติอื่น . . . ชนชาติที่มาปกครอง เมืองขึ้นในแหลมทองนั้น มีผิว ศาสนา จารีตประเพณี ศิลป และอิสรภาพ แตกต่างกับคนที่อยู่ในปกครองหาชาติ เดียวกันไม่ . . . (ทจช., มท. 2.3/46 "การดำเนินงานจัดการศึกษาผู้ใหญ่ พ.ศ. 2483")

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าสภาพการณ์ของสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผลให้เกิดปัญหาแก่ รัฐบาล ในเรื่องของความมั่นคงภายในประเทศ การแตกแยกของกลุ่มผู้นำรัฐบาล และการเข้า ประจําการของทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย ตลอดจนการประกาศสงครามกับประเทศพันธมิตร ตะวันตก ทำให้รัฐบาลต้องคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยของอำนาจรัฐบาลท่ามกลางอิทธิพลของ อำนาจฝ่ายตรงข้าม

การศึกษาผู้ใหญ่ได้ถูกใช้ เป็น เครื่องมืออย่าง เด่นชัดที่จะดึงมวลชนให้เป็นฐานของ รัฐบาลกลาง ดังจะเห็นว่ามีการรณรงค์จัดการศึกษาผู้ใหญ่อย่างฉับพลันตลอดปี 2486 หลังจาก ที่ไทยประกาศเข้าร่วมทำสงคราม จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่อย่างรีบเร่ง นอกจาก จะมีผลส่งเสริมนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลแล้ว รัฐบาลยังคาดหวังที่จะให้การเรียนรู้หนังสือ นั้น เป็น เครื่องมือที่จะนำไปสู่การรับสื่อจากรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นรัฐบาลจึงมุ่งหวังที่จะให้ปริมาณของผู้รู้หนังสือมีผลต่อการรับสื่อจากรัฐ ดังจะ เห็นได้จากเนื้อหาแบบเรียนของการศึกษาผู้ใหญ่ว่า ". . . เวลารัฐบาลต้องการให้เรารู้เรื่อง ต่าง ๆ และให้ปฏิบัติการอย่างใดก็ทำป้ายประกาศ ติดไว้ให้แลเห็นทั่วกัน เช่น ป้ายบอกว่า "ให้ระวังจารกรรม" คนที่อ่านหนังสือไม่ออกย่อมไม่ได้รับความรู้จากป้ายประกาศ"

(กะช่วงสักสาศิการ 2486: 3: 49)

. . . การฟังวิทยุ นับว่าเป็นการศึกษาค้นคว้าความรู้ของผู้ใหญ่อย่างหนึ่งเหมือนกัน เพราะ การกระจายเสียงในประเทศเรา รัฐบาลเป็นผู้จัดการ รัฐบาลจึงให้ข่าวและความรู้ แต่ใน ทางที่ถูกต้องทั้งนั้น แต่วิทยุกระจายเสียงที่ส่งมาจากสถานีในต่างประเทศนั้น บางทีก็ เชื่อถือไม่ได้ บางประเทศที่เป็นศัตรูของเราแล้ว ก็ไม่ควรจะเชื่อฟังทีเดียว เพราะ ศัตรูย่อมไม่ให้ข่าวที่เป็นคุณแก่เรา ศัตรู อาจปลุกปั่นหรือยุยงส่งเสริมให้เราเห็นไปในทาง ที่ผิดได้ เราจึงไม่ควรเชื่อถือ และไม่ควรถูกข่าวต่างประเทศเช่นนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2487: 4: 12)

จึงกล่าวสรุปได้ว่า การศึกษาผู้ใหญ่มีบทบาท เป็นอย่างมากต่อการปลุกฝังให้ยอมรับอำนาจ รัฐบาลตั้งแต่การยอมรับอำนาจในการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง การบริหารประเทศ ตลอดจน การเชื่อฟังและเป็นผู้ตามที่ดีในภาวะของการเกิดสงคราม

การศึกษาผู้ใหญ่กับการปลุกฝังความรักชาติ

การปลุกฝังความรักชาตินั้นกล่าวได้ว่า เป็นส่วนประกอบสำคัญของงานสร้างชาติ เพราะ ลักษณะของความ เป็นชาตินิยมนั้นย่อมสร้างความรู้รักความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความรู้สึก ร่วมที่จะกระทำการในทุก ๆ สิ่งได้อย่างประสบผล

ดังนั้น การปลุกฝังให้เกิดความรักชาติ จึงปรากฏอย่างเด่นชัดในหลักสูตรของการศึกษา ผู้ใหญ่ โดยการเริ่มที่การสอนให้รับรู้ถึงความเป็นมาของชาติว่า

. . . เดิมไทยอยู่ลุ่มน้ำแยงซี เกียงในแผ่นดินซึ่งปัจจุบัน เรียกว่าประเทศจีน . . . จีน เบียดไทยลงมาจากลุ่มน้ำแยงซี เกียงเรื่อย ๆ จนกระทั่งในที่สุดไทยได้มาอยู่แผ่นดิน เทนนิส ประเทศไทยที่เรียกกันในปัจจุบันนี้ว่า แคว้นสุหน่า (ยูนนาน) จีนยังคงบุกกรรลงมา เรื่อย ๆ ในที่สุด สุหน่าก็อยู่ในความปกครองของจีน ส่วนไทยที่หนีลงมาก็เข้ามาตั้ง รากฐานอยู่ในแผ่นดินไทยปัจจุบัน . . . (กระทรวงธรรมการ 2484 ข : 20-21) ชิด เส้นใต้โดยผู้เขียน

การปลุกฝังความรักชาติด้วยการให้รับรู้ถึงความเป็นมาต่อความยากลำบากในการ ก่อร่างสร้างประเทศชาติ จะเห็นได้ว่ามีลักษณะของการต่อต้านคนจีนโดยการกำหนดให้เป็น ศัตรูร่วม เพื่อสร้างความสามัคคีร่วมกันอันจะส่งผลให้เกิดความรักหวงเดียวกัน จนกระทั่งถึง ความ เป็นชาติ เดียวกัน

เมื่อก้าวถึงการก่อตั้งถิ่นฐานของชาติแล้ว ลำดับต่อไปคือ การอธิบายการเคลื่อนไหวของการสร้างประเทศ ด้วยการยกตัวอย่างบุคคลสำคัญของชาติ

. . . 600 กว่าปีมาแล้ว เมืองหลวงของไทยอยู่ที่สุโขทัย ขุนรามคำแหง เป็นพระเจ้าแผ่นดิน . . . ท่านทำให้ไทยเจริญก้าวหน้า โดยได้เป็นปึกแผ่นแต่นั้นมา ขุนรามคำแหง เป็นผู้นำที่สำคัญของชาติ ชาติไทยเกิดขุนรามคำแหง (กระทรวงธรรมการ 2484 ง: 2: 3-4)

. . . พระนเรศวร เป็นผู้กู้ชาติไทย เป็นผู้นำไทยให้ก้าวหน้า คนไทยทุกคน นับถือพระนเรศวร เราเรียกท่านว่า พระนเรศวรมหาราช . . . (กระทรวงศึกษาธิการ 2486: 3: 34-35) ชิดเส้นใต้โดยผู้เขียน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะของการปลูกฝังความรักชาติดังกล่าว นอกจากจะเป็นการคอยย้ำให้เห็นถึงความสามารถของบรรพบุรุษไทยที่ได้ก่อตั้งและรักษาย่านเมืองไว้แล้ว ยังเป็นลักษณะของการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำ และต้องการสื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญอีกด้วย

ลักษณะ เช่นนี้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคมขณะนั้น ที่มีการเน้นผู้นำให้เคียงคู่กับชาติ การปลูกฝังเพื่อให้พลเมืองไทยรับรู้ถึงระบบผู้นำ ได้สอดแทรกอยู่ในการเรียนการสอน ดังจะเห็นได้จากการอบรมครูเพื่อนำไปสอนต่อไป

. . . "คำว่าเชื่อผู้นำ ชาติพันภัย" คนที่ไม่เคยรู้หนังสือมาแต่ก่อนเลย ไม่รู้จักจริง ๆ ให้แก่หัดอ่าน "เชื่อผู้นำ แต่พันภัย" เพียง 6 คำเท่านั้น ในวันแรกเรียน แกะจะอ่านและจำคำ 6 คำนี้ได้ดีกว่าสอนให้ท่องและจำตัว ก ข ค ง เพียง 4 ตัว . . . (บุญช่วย สมพงษ์ 2523: 204)

นอกจากจะอบรมด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้เรียนยังได้รับการอบรมให้หัดร้องเพลงที่เกี่ยวกับผู้นำ เช่น เพลงพิบูลสงคราม เพลงสดุดีผู้นำ ฯลฯ (กระทรวงศึกษาธิการ 2486: 16)

นอกจากจะชี้ให้เห็นว่า ผู้นำคือบุคคลสำคัญของชาติแล้ว ยังมีการอบรมปลูกฝังเกี่ยวกับลัทธินิยมทหาร ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อชาติในสภาวะของสงครามเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างของเนื้อหาแบบเรียนต่อไปนี้

. . . ไทยเป็นชาติเอกราช ชาติไทยมีทหาร ทหารไทยรักษาเอกราชของชาติไทย ทหารไทยป้องกันศัตรูของประเทศ ทหารบกป้องกันศัตรูทางบก ทหารเรือป้องกันศัตรูทางน้ำ คนไทยรักประเทศไทย คนไทยบำรุงการทหาร ผู้ชายไทยต้องเป็นทหาร ประเทศเป็นบ้านทหารเป็นรั้ว . . . (กระทรวงธรรมการ 2484 ง: 1: 6)

ลักษณะของการปลูกฝังให้เกิดความรักชาตินี้ นอกจากจะกล่าวให้รู้ถึงความ เป็นมา ของชาติคน เองในลักษณะของความ เป็นชาตินิยมในระดับสูงแล้ว ยังมีลักษณะที่ขยายขอบ เขตถึง การอธิบายให้เห็นว่าชาติไทยนั้น เป็นชาติที่เจริญกว่าชาติอื่น ๆ อีกด้วย วิชาภูมิศาสตร์จึงไม่เพียง แต่สอนให้เรียนรู้จักประเทศ เพื่อนบ้านและขอบ เขตของประเทศแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความ ยิ่งใหญ่ของชาติด้วย

. . . ในแหลมทองมีประเทศตั้งอยู่หลายประเทศ ประเทศไทย เป็นประเทศใหญ่ที่สุดใน แหลมทอง . . . ในประเทศเพื่อนบ้านของเรา มีคนเชื้อชาติไทยอยู่ทั่วไป ถ้าเรา รวมเชื้อชาติได้ ชาติไทยจะเป็นชาติใหญ่ที่สุดชาติหนึ่ง . . . (กระทรวงธรรมการ 2484 ง: 2: 35-36)

การปลูกฝังความรู้สึกรักชาตินั้นนอกจากจะเริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นถึงตั้งแต่ความเป็นมา ของชาติด้วยการสอดแทรกลักษณะของการต่อต้านต่างชาติ ปลูกฝังระบบผู้นำและทหาร ตลอดจน เน้นถึงความยิ่งใหญ่ของชาติแล้ว การปลูกฝังความรักชาติยัง เป็นการ เน้นถึงการ เป็นเจ้าของ ชาติบ้านเมืองร่วมกันของคนไทย เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันอีกด้วย ดังคำสอนว่า " . . . เราเป็นคนไทย เราเกิดในประเทศไทย ประเทศไทย เป็นบ้านเกิด เมืองนอนของเรา . . . เราคนไทยด้วยกัน เราควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน" (กระทรวงธรรมการ 2484 ง: 1: 3)
ขีดเส้นใต้โดยผู้เขียน

ลักษณะของการปลูกฝังความรักชาตินอกจากจะอธิบายให้เห็น ดังที่ได้เสนอดังกล่าว ข้างต้นโดยผ่านการศึกษาผู้ใหญ่แล้ว รัฐบาลยัง เรียกร้องให้มีการนำความรู้สึกรักชาติที่มีอยู่ในใจ ของพล เมืองให้ประทุคึกออกมาเป็นรูปของการปฏิบัติอีกด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า "ถ้าท่านรักชาติ ท่านต้องเรียนหนังสือ" การช่วยสร้างชาติของท่านอยู่ที่การ เรียนให้รู้หนังสือ (กระทรวงธรรมการ 2483: 50)

การศึกษาผู้ใหญ่กับการปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งชาติ

ในบทที่ 2 นั้นได้เสนอประเด็นหลักของนโยบายการสร้างชาติว่ามีแกนหลักปรากฏเด่นชัดในเรื่องวัฒนธรรม พิจารณาจากพฤติกรรมในเชิงปฏิบัติของรัฐบาลที่ได้ใช้กลไกอำนาจรัฐออกธรรณิยม พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทั้งสิ้น

ความหมายของวัฒนธรรมที่รัฐบาลได้ประกาศใช้แก่พลเมืองในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 คือ "ลักษณะที่แสดงความจริงของงาม ความเป็นระเบียบ ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน" (พ.ร.บ. วัฒนธรรม 2486: 2)

จากความหมายของวัฒนธรรมที่หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความงามนั้นครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของพลเมืองไทย ดังเช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี (การแต่งกาย การกินอยู่) ศิลปกรรม วรรณคดี ภาษา ฯลฯ แต่ละประเภทที่จำแนกดังกล่าวข้างต้นนี้ล้วนแต่ถูกนำมาเป็น เครื่องกำหนดชี้ถึงระดับความ เจริญของพลเมืองไทยขณะนั้น

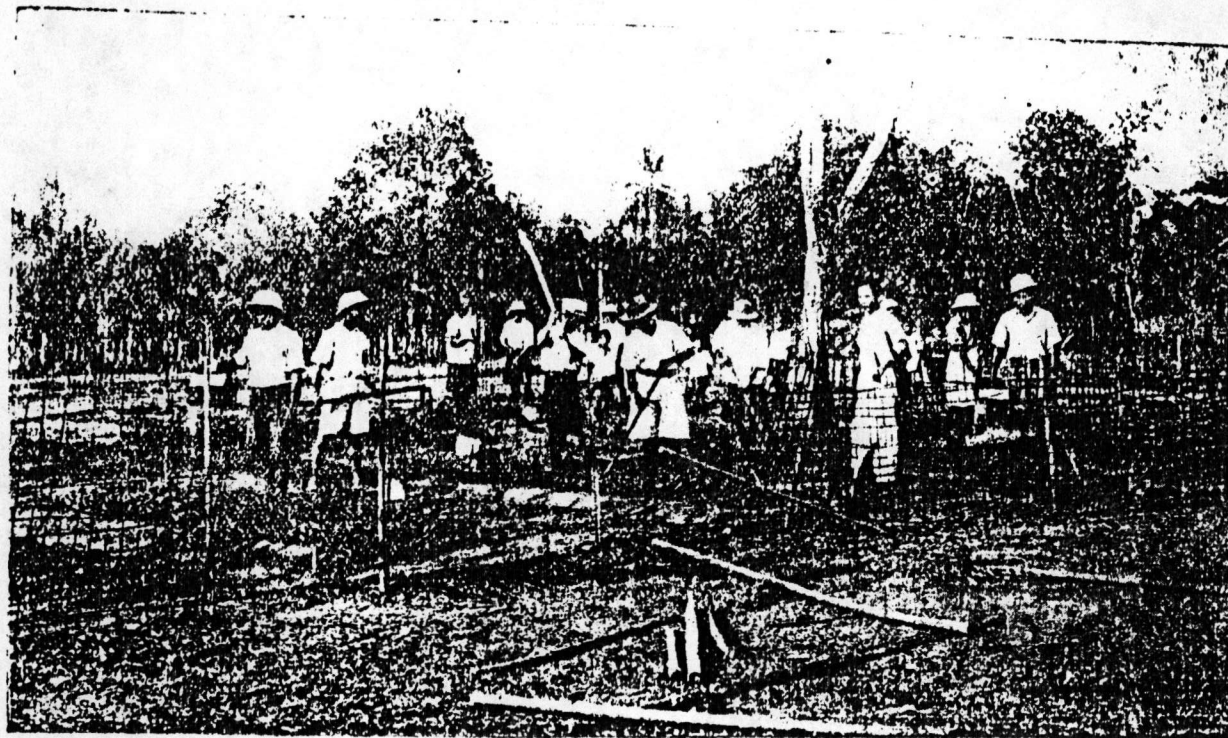
การดำเนินนโยบายสร้างชาติโดยผ่านทางวัฒนธรรมที่รัฐบาลกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปแบบของการฟื้นฟูวัฒนธรรม และการรับแบบอย่างอัน เป็นมาตรฐานของต่างชาติมาปฏิบัตินี้ นอกจากรัฐบาลใช้กลไกอำนาจและใช้สื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมือเผยแพร่แล้ว (โดยเฉพาะในช่วงสมัยนี้บทบาทของการโฆษณาชวนเชื่อที่ใช้สื่ออย่างหลากหลายส่งผ่านสู่พลเมืองในระดับกว้าง เพื่อปลูกฝังความคิด ความเชื่อถือ ในรูปแบบของบทละครเพลง เพลงปลุกใจ รายการสนทนาทางวิทยุ เป็นต้น) รัฐบาลยังได้ตระหนักถึงความสำคัญว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะสามารถถ่ายทอดและอบรมได้ ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญในการที่จะนำเราไปสู่ความ เข้าใจในวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรมทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมด้านระเบียบประเพณี วัฒนธรรมด้านศิลปกรรม และวัฒนธรรมทางวรรณกรรม เป็นต้น (บุญช่วย สมพงษ์ 2523: 212)

สำหรับการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น รัฐบาลได้ตระหนักถึง เป็นอย่างยิ่ง เริ่มจากการขยายขอบเขตในจุดมุ่งหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ว่า ไม่เพียงแต่การจัดการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อให้รู้หนังสือ และรู้จักหน้าที่พลเมืองดีเท่านั้น จะต้องรู้จักส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติด้วย

จากความหมายของวัฒนธรรมดังกล่าว การจะพิจารณาว่าการศึกษาผู้ใหญ่มีส่วนส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง จะเห็นว่าในแง่การปฏิบัตินั้น การศึกษาผู้ใหญ่มีบทบาทและสนองตอบในบางประเภทของวัฒนธรรมเท่านั้น คือ โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ได้ระดับมาตรฐานกับชาติต่าง ๆ ได้แก่ วัฒนธรรมทางด้าน การแต่งกาย การกินอยู่ การสมาคม การเคารพ จรรยา มารยาท ดังจะเห็นจากรายงานของเจ้าหน้าที่ที่จัดการศึกษาผู้ใหญ่ว่า ". . . วัฒนธรรมที่โรงเรียนผู้ใหญ่แห่งเมืองบอมบะอี ส่วนมากหนักไปในเรื่องการแต่งกาย การกินอยู่ดี มารยาทในการสนทนาปราศรัย และการแสดงความเคารพ . . ." (กระทรวงศึกษาธิการ 2491: 34) การอบรมเพื่อปลูกฝังพลเมืองให้นิยมในวัฒนธรรมใหม่ จึงพบอยู่ในหลักสูตร เนื้อหาแบบเรียนและกิจกรรมนอกหลักสูตรของการศึกษาผู้ใหญ่อย่างตรงไปตรงมา ไม่มีการแอบแฝงแต่อย่างใด ดังตัวอย่างของ เนื้อหาแบบเรียนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมการแต่งกายและวัฒนธรรมการกินอยู่ ได้แก่ ". . . ประเทศไทยเวลานี้มีความเจริญก้าวหน้ามาก เราเป็นคนไทยเราต้องแต่งกายให้ดี เป็นศรีสง่าแก่ประเทศของเรา เราต้องแต่งกายให้เรียบร้อย และถูกต้องตามรัฐนิยม และตามคำแนะนำของรัฐบาล . . ." (กระทรวงศึกษาธิการ 2486: 3: 53) ". . . อามัย คือ ความไม่มีโรค ผู้ใดไม่มีโรค ผู้นั้นก็มีความสุข เราไม่มีโรค เพราะเราบำรุงรักษาร่างกาย เรานอนแต่หัวค่ำ เราตื่นแต่เช้า เราไม่ดื่มน้ำเมา เรากินอาหารถูกอามัย . . ." (กระทรวงธรรมการ 2484 ง: 2: 7)

นอกเหนือจากการถ่ายทอดด้วยตัวหนังสือที่มีอยู่ใน เนื้อหาแบบเรียนแล้ว กิจกรรมนอกหลักสูตรนั้นยังได้จัดเพื่อสนับสนุนด้วยดังเช่น การจัดให้มีการประกวดการแต่งกาย การทำสวนครัว ในโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น (ดูภาพประกอบ หน้า 117)

สำหรับวัฒนธรรมทางด้านภาษานั้น รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของภาษา เป็นอย่างยิ่งว่า "ภาษาหนังสือและภาษาพูด เป็น เครื่องหมายแห่งการรวมชาติ รัฐบาลปัจจุบันได้มีความพยายามอันแรงกล้าที่จะรวบรวมชนชาติไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประชาชาติไทยทุกคนจะต้องเรียนรู้ภาษาไทยและหนังสือไทยอย่างน้อยพออ่านออก เขียนได้จึงจะเหมาะสม" (กระทรวงธรรมการ 2483 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ภาพที่ ๘ ทำสวนครัว
โรงเรียนผู้ใหญ๋ตำบลในเมืองอุบล 1. (อุบลวิทยาคม) อุบลราชธานี

เมื่อรัฐบาลเปลี่ยนแปลงกำหนดให้ใช้ตัวอักษรไทยแบบใหม่ ด้วยการลดยุณชนะที่มีเสียงซ้ำและสระบางตัวออกไป จุดหมายของการเปลี่ยนแปลงได้รับการอธิบายด้วยเหตุผลหลายประการ ดังเช่น การเปลี่ยนแปลงให้เป็นภาษาที่ง่ายกว่าแบบเดิม เหมาะแก่การที่จะใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้พลเมืองไทยรู้หนังสือเร็วขึ้น และเพื่อให้แพร่หลายออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น ให้สมกับความเจริญก้าวหน้าของชาติ ซึ่งกำลังขยายตัวออกไปในปัจจุบัน (ไทยใหม่ 5 กรกฎาคม 2485) จุดหมายนี้ได้ถูกเสริมว่า ไม่เพียงแต่จะแพร่หลายภายในประเทศเท่านั้น รวมทั้งในยุโรป เอเชียด้วย (สร. 0201.25/864 "นายรัก ภาษาไทย เสนอความเห็นเผยแพร่ภาษาไทย (2484)" ประการสำคัญคือ รัฐบาลมีความจำเป็นต้องพิทักษ์ผลประโยชน์ของชาติ โดยการปรับปรุงภาษาไทย ให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างง่ายขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกบังคับให้ต้องเรียนภาษาของชาติอื่น ๆ โดยเฉพาะญี่ปุ่น (รอง ศยามานนท์ 2520: 180)

การศึกษาผู้ใหญ่จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเผยแพร่วัฒนธรรมทางด้านภาษานี้ โดยเฉพาะการเผยแพร่ตัวหนังสือในรูปแบบของการเขียนใหม่ให้เป็นมาตรฐานแบบเดียวกันทั่วประเทศ ตลอดจนในดินแดนใหม่ที่ได้รับกลับคืนมา ดังจะเห็นว่าหลักสูตรของการศึกษาผู้ใหญ่ นั้น กำหนดอัตราของเวลาเรียนวิชาภาษาไทยที่รวมทั้งสนทนา อ่าน คิด เขียน คิด เป็นร้อยละ 50 ของเวลาทั้งหมด ภาษาไทยที่ปรับปรุงขึ้นใหม่จึงถูกถ่ายทอดโดยการส่งผ่านทางการศึกษาผู้ใหญ่ ได้อย่างเต็มที่

นอกเหนือจากวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับตัวหนังสือแล้ว การศึกษาผู้ใหญ่ยังมีบทบาทในการส่งเสริมวรรณคดีแห่งชาติอีกด้วย กล่าวคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เลือกวรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี เป็นหนังสืออ่านประกอบเพื่อ "แสดงว่าอ่านหนังสือออก" (แปลก พิบูลสงคราม 2486 ก: 1: 178) เนื้อหาของวรรณคดีที่ได้รับเลือกดังกล่าว นายบุญช่วย สมพงษ์ ได้แสดงทัศนนะว่า สะท้อนให้เห็นถึงความรักชาติไทย และความกล้าหาญของทหาร รวมทั้งความยิ่งใหญ่ของไทยที่สามารถยกทัพเรือไปตีถึงเกาะลังกาได้ (บุญช่วย สมพงษ์ 2523: 215)

บทบาทของการศึกษาผู้ใหญ่จึง เป็น เครื่องมือปลูกฝังให้พลเมืองยอมรับและปรับตัว เข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในสังคม ตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ประการสำคัญคือการ เป็น เครื่องมือที่จะสร้าง เอกภาพภายในชาติด้วยการ เรียนรู้ภาษาเดียวกันที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ รวมทั้งในดินแดนที่มีชน เชื้อชาติไทยทั้งหมด ได้ปรากฏถึงความพยายามที่จะ เผยแพร่ภาษาไทย ด้วยวิธี เรียบ เรียบภาษาไทยขึ้นเป็นภาษาไทยน้อยและภาษาเขมร เพื่อให้คนลาวและคนเขมร ใช้ศึกษาให้รู้หนังสือไทยได้เร็วขึ้น (ทจข., สร. 0201.14/31 "เปลี่ยนแบบเรียน")

การศึกษาผู้ใหญ่กับการปลูกฝังให้พลเมืองประกอบอาชีพ

แม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะไม่สามารถดำเนินงานจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ในระดับขั้นการสอนวิชาชีพที่ต่อ เนื่องจากระดับขั้นการรู้หนังสือ แต่รัฐบาลก็มีความมุ่งหมายที่จะ ให้การศึกษาผู้ใหญ่ขั้นต้นคือการรู้หนังสือนี้ เป็นขั้นตอนที่นำไปสู่การรู้จักสร้างตนเอง ในด้าน การประกอบอาชีพ ดังจะเห็นได้จาก การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ที่ได้ เพิ่ม เดิมจุดมุ่งหมาย ที่เกี่ยวกับการ เศรษฐกิจว่า " เพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือพลเมืองให้มีช่องทางอาชีพที่ดีขึ้น กว่าเดิม" (กระทรวงธรรมการ 2483 : 13)

จุดมุ่งหมายนี้สอดคล้องกับหลักของนโยบายสร้างชาติ คือ การสร้างความสมบูรณ์แก่ชาติ ที่รัฐบาลดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม เน้นการพึ่งพาตนเอง โดยลดบทบาทเศรษฐกิจ ของชนต่างด้าวโดยเฉพาะคนจีน พร้อมกับส่งเสริมให้พลเมืองไทยมีอาชีพทั้งด้านการค้า การเกษตร และการอุตสาหกรรม ด้วยการดำเนินงานทุกวิถีทางที่จะทำให้อาชีพทุกอย่าง เป็นของคนไทยทั้งหมด ดังเช่น การโฆษณาชักชวน การใช้กลไกอำนาจรัฐออกโรยนิยมฉบับที่ 5 ชักชวนให้พลเมือง สร้างชาติด้วยการประกอบอาชีพ การออกพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพสำหรับคนไทย 27 ชนิด และการออกพระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ พ.ศ.2484 เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาใหญ่นั้น ได้มีบทบาทในการสนับสนุนนโยบายด้าน เศรษฐกิจ ในระดับขั้นพื้นฐานคือ การปลูกฝังให้พลเมืองตระหนักในความสำคัญของการประกอบอาชีพ ดังปรากฏใน เนื้อหาแบบเรียนดังนี้

. . .	ฉันทักงาน	ฉันทักงาน
	ฉันทักนาค	ทักนาคทักสวน
	เชารักบักจัก	เราคักชาย
	เราคักไม่เลือกงาน	บ้าน เมียงเราคักเจรีย
	ทักทักอยู่คักดิน	ลิกนอยู่คักน้ำ คักเรทักคักเรคัก
	เราคักทักงานคักได้เงิน	งานคักกับเงิน เป็นของคักคัก
	คักคักต้องทักงาน	คักไทยคักต้องมีอาชีพ

(กระทรวงธรรมการ 2484 ง: 1-8)

พร้อมคักกับคักข้อมทักร่งของคักการไม่เรียนรู่วิธีการทักงานคักค้าขาย คักด้วยการอธิบายให้
เห็นถึงคักการ เสียเปรียบคักกับคักคนคักต่างชาติโดย เฉพาะคักคนจีน เป็นคักสำคัญ (กระทรวงลิกสิกการ
2486: 3: 57)

บททักของการคักศึกษาผู้ใหญ่ จึง เป็น เพียงการปลุกฝักให้พล เมียงนิยมในอาชีพการงาน
ที่สอคักคักล้องคักกับนโยบายของเรารู มีคักได้มีคักการสอนวิชาชีพในคักขั้นปฏิบัติที่มีลิกสิกสูตรคักเนื่องกับลิกสิกสูตร
ของการคักศึกษาผู้ใหญ่ในคักขั้นการสอนให้รูคักหนังสือคักคักอย่างใด จะมิกก็เพียงคักแต่การอนุญาตให้คักเรียน
ที่สำเร็จการคักศึกษาลิกสิกสูตรผู้ใหญ่ภาคปลาย เขาคักเรียนในโรง เรียงอาชีพคักขั้นคักคักได้ คักคักจักคักคักอายุ
ของคักเรียนคักต้องไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ ทักนี้เพื่อคักเรียนจะคักได้ใช้ความรู้ในการประกอบอาชีพคักคักไป
("รับคักผู้สำเร็จการคักศึกษาผู้ใหญ่ภาคปลาย เขาคักในโรง เรียงอาชีพคักขั้นคักคัก" 2485: 921) และ
การอบรมวิชาชีพในคักชั่วระยะอันสั้นตามทักหน่วยงานที่เรารูจักคักตั้งขึ้น ได้คักแก่ กรมประชาสงเคราะห์
นิคมสร้างคักตนเอง ตลอดจนตามโรง เรียงการคักศึกษาผู้ใหญ่ในบางจังหวัด

อย่างใดคักก็ตาม แม้เรารูบาลจะคักยังไม่สามารถคักำเนิงงานการคักศึกษาผู้ใหญ่ในคักขั้นการสอน
ระดับวิชาชีพ คักคักจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็มิกมีความมุงหวังที่จะให้พลเมืองไทยประกอบอาชีพ
อย่างมิกทักษะและมิกมีความรูคักพื้นฐาน หรือคักกล่าวอีกนัยหนึ่งในคักทัศนะของคักผู้นำคักคือ มีลิกสิกวิชา มิใช่
ลิกสิกคักแต่จะคักคิด ไม่นาคักเอาวิชามาใช้ให้ เป็นประโยชน์ (แปลคัก พิบูลสงคราม 2486 ก: 3: 6-7)
การเรียน เพื่อให้รูคักหนังสือจึง เป็นคักสิ่งคักสำคัญที่จะนาคักพาไปคักสู่คักความต้องการของคักผู้นำคักคือ จอมพล ป.
พิบูลสงคราม นอกจากนี้ยังมีคักคำลิ่งของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้กระทรวงลิกสิกการจักคักทำ

"สมุดคู่มือทำมาหากิน" โดยการใช้ภาษาที่อ่านง่ายและมีรูปภาพประกอบ เพื่อแจกให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และราษฎร มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับวิธีทำสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ การทำอาหาร การเพาะปลูก (แปลก พิบูลสงคราม 2486 ก: 1: 163-164)

ในส่วนของการจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรนั้น โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเกษตรและการค้า ด้วยการสนับสนุนให้ผู้เรียนส่งผลงานประเภท การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประดิษฐ์ การค้า เข้าประกวด เมื่อรัฐบาลจัดให้มีการประกวดเพื่อส่งเสริมอาชีพการเกษตรและการค้าเบ็ดเตล็ดของคนไทย (กระทรวงศึกษาธิการ 2486: 95)

โดยสรุป บทบาทของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในด้านเศรษฐกิจ คือ การปลูกฝังให้พลเมืองตระหนักถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพมากกว่าการดำเนินงานอบรมวิชาชีพในภาคปฏิบัติ จะเห็นได้จากรายงานผลของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ จังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้

. . . การศึกษาผู้ใหญ่ให้ผลแก่แผนสร้างตนเองของราษฎร เมื่อผู้ใหญ่ได้รับการลัทธิจากโรงเรียนผู้ใหญ่ ทำให้ฉลาดขึ้น ขยันขันแข็งต่อการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนผู้ใหญ่โดยมาก ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ฝ้าย อ้อย ยาสูบ ฯลฯ ได้ดีกว่า ผู้ที่ไม่เป็นนักเรียน ทั้งนี้เนื่องจากได้รับคำแนะนำ สั่งสอนปลูกใจอย่างใกล้ชิด และบ่อยครั้งจากครูผู้สอน . . . (กระทรวงศึกษาธิการ 2486: 74)

". . . การรู้หนังสือสามารถทำการอาชีพได้ผลดีขึ้น เพราะได้รู้จักวิธีเก็บ วิธีปลูก วิธีรักษาส้ม ตามหนังสือพิมพ์กสิกร และทำอาหารเค็ม อาหารดอง ตามตำราได้ผลดี ทั้งรู้สึกไม่กลัวผู้ใดคดโกงและหลอกลวงได้ง่าย " (กระทรวงศึกษาธิการ 2485: 50)

ส่งเสริมการอาชีพ

ภาพที่ ๑ โรงเรียนผู้ห้อยดำบนในเมือง ๑ (วัดกลาง) อุบลราชธานี

ที่มา รายงานการศึกษาผู้ใหญ่ประจำปี พ.ศ. 2485